

MENSEN IN (GENERATIE)ARMOEDE

1. Algemeen

1.1 Situering

Heel veel gezinnen met een structureel tekort aan inkomen (leefloon, alleenstaande moeders zonder alimentatie, zeer minieme ziekte- en invaliditeitsuitkeringen, enzovoort) kampen met een enorme schuldenlast.¹ Dat is onder meer het gevolg van de vaststelling dat armoede gezinnen ertoe kan aanzetten schulden aan te gaan om aan noodzakelijk geachte levensbehoeften te kunnen voldoen.²

Situaties van schuldoverlast ontstaan vaak na drie tot vijf jaar bijstand te hebben ontvangen. De afhankelijkheid van een sociale uitkering beperkt de mogelijkheid tot het aanleggen van reserves, voor de noodzakelijke vervanging van duurzame consumptiegoederen. Bij financiële tegenslagen heeft men geen geld achter de hand.³

Zoals eerder aangehaald, wordt het leven duurder, terwijl uitkeringen zoals het leefloon niet of onvoldoende meestijgen. Bovendien zijn de basisbehoeften van mensen in de hedendaagse maatschappij talrijker.

Net zoals het Centrum Kauwenberg in haar rapport aangeeft, wordt ook in de schuldbemiddelingscontext vaak de vraag gesteld wat een basisbehoefte is en wat tot 'luxe' behoort. Maar daartegenover kunnen we de vraag stellen of mensen niet verder uitgesloten worden wanneer men hen bepaalde producten/diensten onthoudt. In het bijzonder wanneer men de activering van de ouders en de bescherming van de kinderen voor ogen heeft. Kan een tiener zich zonder internet ontwikkelen in de huidige maatschappij? Valt kabeltelevisie in tijden van digitale televisie nog onder de noemer 'luxeproducten'? Maakt de Antwerpse havenarbeider een kans zonder eigen transport? Kan men werk vinden zonder GSM, rekening houdende met het feit dat mensen in armoede vaak geen vaste telefoonlijn meer hebben/krijgen? Oordelen over dergelijke 'luxeproducten' vereist absoluut enige nuancering.⁴

1.2 Oorzaken en soorten schulden

Het lage inkomen maakt het voor deze gezinnen uiteraard extra moeilijk om rond te komen zonder schulden te maken.

Het Centrum Kauwenberg deed zelf een rondvraag bij hun mensen naar de oorzaken van schuldenlast en naar de soorten schulden. Daarbij kwam het volgende tot uiting⁵:

¹ Centrum Kauwenberg vzw (2010). Schuldbemiddeling ontoereikend!?

² Centrum voor Sociaal Beleid (2007). Problematische schulden in België. Op zoek naar het profiel van de bevolking met (problematische) schuldsituaties en indicatoren hierover op basis van SILC 2004.

³ De Greef, M.H.G. (1992). Het oplossen van problematische schulden. Een analyse van de invloed van hulpverlening, interorganisatorische samenwerking en huishoudkenmerken op de effectiviteit van de schuldregeling. Groningen.

⁴ Centrum Kauwenberg vzw (2010). Schuldbemiddeling ontoereikend!?

⁵ Centrum Kauwenberg vzw (2010). Schuldbemiddeling ontoereikend!?

- Oorzaken:
 - geen spaargeld hebben wanneer een financiële tegenslag zich voordoet
 - extreem laag inkomen
 - een ongelijke start in het leven (generatiearmoede)
 - door nalatigheid van derden (bij afhankelijkheid)
 - wachten op geld (bijvoorbeeld bij de overgang naar een ziekte- of zwangerschapsuitkering)
 - te snel verkregen (consumenten)kredieten en leningen
 - misleid worden door reclame
 - lenen aan of borg staan voor derden
 - financiële wijziging door het terug in huis nemen van kinderen of derden (en het opdraaien voor hun kosten of schulden)
 - foute interpretatie of niet begrijpen van informatie
 - schulden maken extra onkosten en schulden (bijvoorbeeld deurwaarderskosten)
 - een ander waarden- en normenpatroon door de opvoeding
 - scheiding en de (financiële) consequenties
 - erbij willen horen
 - verslavingen

- Soorten schulden:
 - huishuur- en huurwaarborg
 - energieproblemen
 - gezondheids- en ziekenhuiskosten
 - overlevingsschulden

In het onderzoeksrapport uit 2011 van het Réseau Financement Alternatif wordt aangetoond dat een aanzienlijk deel van het publiek dat een kredietopening aangaat, bestaat uit mensen met een laag inkomen.⁶ Deze kredietvorm is ook in meer dan een derde van de dossiers een onderdeel van de schuldenlast bij mensen in schuldbemiddeling.⁷ Er zijn bovendien verschillende risicofactoren verbonden aan het gebruik van kredietopeningen door personen en gezinnen die over een laag inkomen beschikken.⁸

Ondanks de grote aandacht die op bepaalde momenten wordt besteed aan het verstrekken van kredieten in de media, behoort dit niet tot de prioriteit van Centrum Kauwenberg bij de opmaak van haar dossier:

“Voor mensen die in generatiearmoede leven, zijn kredieten immers vaak niet meer dan één van de mogelijke ‘oplossingen’ wanneer een (financieel) probleem zich voordoet. Kredieten worden door mensen die in armoede leven vaak aangewend voor het betalen van ziekenhuis-/energiefacturen, een achterstallige huishuur of het overbruggen van de maand wanneer er onvoldoende middelen beschikbaar zijn. Ook

⁶ Réseau Financement Alternatif (2011). Kredietopeningen, waarom? Onderzoek besteld door de POD MI op vraag van Philippe Courard, staatssecretaris voor Maatschappelijke Integratie en Armoedebestrijding.

⁷ Vlaams Centrum Schuldbemiddeling (2010). Onderzoeksrapport. Resultaten van de basisregistratie en de uitgebreide registratie uitgevoerd bij de erkende instellingen voor schuldbemiddeling in Vlaanderen, 2007-2009.

⁸ Réseau Financement Alternatif (2011). Kredietopeningen, waarom? Onderzoek besteld door de POD MI op vraag van Philippe Courard, staatssecretaris voor Maatschappelijke Integratie en Armoedebestrijding.

verhalen van personen die zonder het te beseffen een kredietlijn hadden geopend bereiken ons vaak. Hierbij dient wel te worden vermeld dat het merendeel van de bezoekers van Centrum Kauwenberg, door negatieve ervaringen in het verleden, op hun hoede is wanneer er over leningen of kredieten wordt gesproken.”⁹

Verder wijst onderzoek uit dat 1 op de 6 consumenten met een laag inkomen al te maken heeft gehad met een gerechtsdeurwaarder. Dit omdat men door het lage inkomen consumentenkrediet, kredietopeningen, telefoon-, energie- of gezondheidsfacturen moeilijk kan terug betalen. Het is opmerkelijk dat zij hebben aanvaard te betalen ook al zijn zij niet akkoord.¹⁰

1.3 Armoede en schuldhulpverlening: een vat vol knelpunten

De OCMW's en de CAW's zijn de plaatsen bij uitstek waar mensen die in armoede leven over de vloer komen. Wanneer mensen met een laag inkomen aankloppen met een hulpvraag naar schuldbemiddeling, wordt het sowieso erg moeilijk. Schulden kunnen bijna niet worden afgelost en het probleem om rond te komen wordt nog groter. Dit maakt het voor schuldbemiddelaars onmogelijk om schulden af te betalen. Bovendien kan men de vraag stellen wie er beter van wordt wanneer 5 euro per maand afgelost worden aan een schuld van 500 euro.

Schuldhulpverleners geven aan dat de oorzaak van de schuldoverlast bij gezinnen in armoede soms tweërlei is. Het bijzonder laag inkomen, dat leidt tot zogenaamde overlevingsschulden, ligt altijd mede aan de basis. Daarenboven blijkt uit ervaring van hulpverleners dat het de mensen vaak ontbreekt aan de nodige vaardigheden in dermate moeilijk omstandigheden een budget in evenwicht te houden. Dit geeft aan dat zou kunnen worden ingezet op intensievere begeleiding van deze cliënten, in onder meer op administratieve vaardigheden en gezond budgetteren.

Hoewel dit nooit een overbodige oefening zal zijn, vergt het voor de minst begoede mensen helaas het onmogelijke omdat er met dergelijk laag inkomen praktische niet te 'budgetteren' valt. Basisbehoeften geraken niet betaald.

Veel preventievoorstellen werken in op vaardigheden van mensen. Doch wanneer het inkomen ontoereikend is voor het betalen van basisbehoeften, kan er weinig gebudgetteerd worden. Het vergt in deze gevallen een extreem moeilijke oefening om schulden af te lossen en te leren budgetteren.

Doelstellingen

⁹ Centrum Kauwenberg vzw (2010). Schuldbemiddeling ontoereikend!?

¹⁰ OIVO (2010). Arme gezinnen worden twee keer gestraft.

- Verhogen van de controle op en de sanctionering van inbreuken op misleidende en/of agressieve reclames en verkoopspijktijken en kredietverstrekking aan mensen met een laag inkomen.
- Voor de gezinnen met een inkomen, al dan niet uit arbeid, dat ontoereikend is om te voorzien in de basisbehoeften van het gezin, structurele tegemoetkomingen voorzien. Er moet immers vermeden worden dat zij noodgedwongen in de procedure van collectieve schuldenregeling stappen.
- Het feit dat schuldbemiddeling met dergelijke inkomens onmogelijk wordt dient aan verdere analyse worden te onderworpen teneinde een oplossing te vinden om constructief te kunnen werken met dergelijke dossiers.
- Het aanleren van basisvaardigheden inherent maken aan de begeleiding van mensen die niet kunnen lezen of schrijven.
- Vaardigheden bijbrengen op verschillende vlakken: budgetteren, prioriteiten leren stellen, administratie, assertiviteit, inzichten in eigen handelen in de consumptiemaatschappij.

Strategieën en acties

- Van overheidswege kunnen maatregelen voorzien worden om de misleidende en/of agressieve verkoop en kredietverstrekking aan mensen met een laag inkomen te verbieden. Niet alleen de regelgeving maar eveneens – en vooral- de controle op de naleving en de sanctionering van inbreuken ervan is hier van groot belang.
- Instellingen voor schuldbemiddeling voorzien van de nodige middelen om te investeren in intensieve begeleiding.
- Samenwerking met diensten als basiseducatie voor de uitbouw van het aanbod aan vormingen over vaardigheden.